

Martínková, Lenka

Kopřiva, Roman (editor)

K tzv. rynářské listině z roku 1203 a jejím konfirmacím

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
2003, vol. 52, iss. C50, pp. [17]-29

ISBN 80-210-3380-0

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102554>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

LENKA MARTÍNKOVÁ

K TZV. RYNÁRECKÉ LISTINĚ Z ROKU 1203 A JEJÍM KONFIRMACÍM

Na západních svazích Českomoravské vsočiny se rozkládá nenápadný, ale malebný kraj – Pelhřimovsko. Z jihu a východu jej chrání masiv hory Křemešnicka (765 m), ze západu kopcovitá krajina v podhůří Stražiště (744 m). Pouze severní strana je otevřená. Terén se zde pozvolna svažuje podél Želivky a jejích přítoků směrem k údolí kolem Sázavy. Osídlování a starší historie této krajiny dodnes před badateli skrývá řadu otázek a nedořešených problémů. Patří k nim také vydání tzv. rynárecké listiny – nejstarší listiny pražského biskupa, vymezující hranice farnosti. Právě letos v květnu uběhlo 800 let od jejího vydání.

Původní dokument¹ se do současnosti nedochoval v originální podobě.² Byl vydán pražským biskupem Danielem II.³ na neznámém místě 20. května 1203 (*XIII. Kalendas iunii 1203*) pro farní kostel sv. Vavřince v Rynárci⁴ – odtud název listiny – pro potřeby tamních duchovních správců.⁵ Její text známe z insertu obsaženého v listině o sto let mladší, kterou vydal pražský biskup Jan IV. z Dra-

1 *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. Tomus II. (= CDB II) Ed. Gustav Friedrich. Praeae 1912, s. 30–31, č. 33.

2 Gustav Friedrich v edici CDB otisknul text ve znění doslovného insertu, obsaženého v nejstarším dnes známém opisu v listině pražského biskupa Jana IV. z Dražic z roku 1305.

3 Episkopát Daniela II. řeč. Milřk je kladen do let 1197–1214, tj. do období zápasu Přemysla Otakara I., jehož byl straníkem, o trůn a posléze o královskou hodnost dědičnou v přemyslovské dynastii.

4 Rynárec je rozlehlá (a dřívě i lidnatá) ves, ležící 4,5 km jižně od Pelhřimova, vzniklá při trase starobylé obchodní tzv. želivské cesty. Srov. D o b i á š , Josef: *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí*. I – V/1. Pelhřimov – Praha 1927–1970. V I. dílu na s. 61–64 Dobiáš dokládá, že je jeho název odvozen od německého osobního jména Reinhard: *Reinhard(i)s villa, curia*. Podle Dobiášova názoru leželo Rynárecko na nejjihnější hranici řečicko-pelhřimovské državy pražských biskupů. Otázku, zda bylo součástí tohoto panství, anebo zda mohlo být již na počátku 13. století alodiem, zde nevyřešil. Jako nejpravděpodobnější se zatím jeví předpoklad, že Rynárec s okolím patřil biskupům a od jejich panství byl zci-zen teprve později, snad během 1. poloviny 14. století, nejdříve však po roce 1305.

5 Plebán ani jiný duchovní není v listině uveden jmenovitě, lze tedy předpokládat, že byla určena pro kostel, pro obroč a pro kteréhokoli duchovního správce (plebána) v Rynárci.

žic v roce 1305 na řečickém hradě.⁶ Rynářecko bylo pravděpodobně na počátku 13. století (a zřejmě ještě i na počátku století následujícího) součástí řečicko-pelhřimovského panství, které vybudovali pražští biskupové na území, jež jim daroval odškodněním za Podivín již v roce 1144 kníže Vladislav II.⁷ Není však zcela jasné, zda Rynářecko k biskupské državě patřilo původně celé anebo jen ta jeho část, kterou biskupové drželi ještě na konci předhusitské doby.⁸

Danielova listina z roku 1203 byla po roce 1305 potvrzena pouze jednou. Stalo se tak v Praze 5. prosince 1629 z vůle tehdejšího pražského arcibiskupa Arnošta z Harrachu.⁹ Tato novověká confirmace však byla vydána ve zcela změněných podmínkách a za zcela zvláštních historických okolností.¹⁰

Nejprve se vraťme k textu Danielovy listiny, jak ho známe z opisu z roku 1305. Obsah této písemnosti není jednolitym celkem. Rynářecká listina z roku 1203 v sobě chová záznam o dedikaci oltáře, autentiku, udělení patrocina a odpustků, stanovení dotace farního obročí a konečně pasáž, která vymezuje rozsah farního obvodu a tedy i dosahu farních práv rynářeckého kostela.¹¹ Závěr listiny

⁶ Velmi povšechný regist této listiny je otištěn v *Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae* (= RBM). Pars II. 1253–1310. Ed. Josef Emler. Praegae 1882, s. 872, č. 2016. Originál této písemnosti byl původně – až do přelomu 20. a 30. let 20. století – uložen v registratuře na rynářecké faře. Odtud měl listinu k dispozici také G. Friedrich pro potřeby CDB, jehož korespondence s tehdejšími faráři je ve fondu dochována. Později však byl originál na žádost farářů P. Talicha a po něm P. Čecha z bezpečnostních důvodů uložen v archivu budějovické konzistoře, odkud byl bohužel na počátku 50. let 20. století ztracen. Naštěstí faksimilie této listiny byla otištěna jako příloha in: D o b i á š , J.: *Dějiny I*, tab. XIV. V RBM II je tato listina špatně datována již do roku 1304.

⁷ D o b i á š , J.: *Dějiny I*, s. 24–30. Srov. *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae*. Tomus I. (= CDB I). Ed. Gustav Friedrich. Praegae 1904–1907, s. 140, č. 138 a s. 161nn, č. 157.

⁸ D o b i á š , J.: *Dějiny I*, s. 30 s pozn. 85 sice oficiálně pracuje s verzí, že původní vrchností byli biskupové, ale současně koketoval i s předpokladem, že zakladatelem Rynáře a okolních vsí nemusel být pražský biskup, ale někdo z okolí krále Přemysla Otakara I., kde se v téže době nachází jistý velmož jménem Reinhard a jeho synové jako svědci na listinách (i pro pražské biskupství), sám však připouští, že je to hypotéza značně odvážná. Navíc vlastní Rynárec zřejmě existoval v podobě starobylé ulicovité osady nejméně již po polovině 12. století, kdy o žáněm Reinhardovi z okolí Přemysla Otakara I. ještě nebylo ani vidu ani slychu. Název nejspíš byl odvozen až v pozdější době (po vysazení na zákupním právu a po přeměnění vsi) podle jména německého lokátora. Tento vývoj je navíc na Pelhřimovsku velmi častý.

⁹ Státní okresní archiv (= SOKA) Pelhřimov. Farní úřad (= FÚ) Rynárec, inv. č. 1, listina č. 1. V CDB II je u č. 33 jako druhý opis (C) citován zápis v Harrachových arcibiskupských registrech jako Registrata, fasc. V (1628–1636), č. 545.

¹⁰ D o b i á š , J.: *Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí V/I*. Doba pobělohorská. Třicetiletá válka. Praha 1970.

¹¹ Vedle Rynáře, který má v originálním latinském znění podobu *Rynarcz*, jsou zde uvedeny farní osady *Nemoyow* (Nemojov), *Leskow* (Lešov), *Krsepelow* (Křepelov, zaniklý), *Slauybors* (Slaviboř, zaniklý), *Wetrow* (Větrov, zaniklý), *Buchowa* (Nová Buková), *Sbimow* (Zbimov, zaniklý), *Hostrowecz* (Ostrovce), *Benatky* (Benátky), *Dluha Lhota* (Dlouhá Lhota, zaniklá, asi na místě dnešní osady Letny), *Ocruhla Lhota* (Okrouhlá Lhota, zaniklá, asi na místě dnešní Dobré Vody u Pelhřimova), *Smirchowecz* (Smrkovec, zaniklý), *Wisshoky* (Vysoká, zaniklá), *Rowni* (Rovná), *Zaiechow* (Zajíčkov), *Radymow* (Radňov), *Bedrichow*

patří sankci v podobě hrozby klatbou pro případ narušování práv či zcizování majetku kostela.

Po formální stránce lze v tomto případě hodnotit pouze vnitřní znaky rynárecké listiny. Zde snad můžeme s Rostislavem Novým konstatovat, že tato listina nijak nevybočuje z tehdy běžné podoby písemnosti obdobného charakteru produkovaných na počátku 13. století Danielovou biskupskou kanceláří.¹² Jazykově jde samozřejmě o písemnost latinskou. Jeho diktátora ani písaře neznáme. Formulář je poměrně jednoduchý a text stručný.¹³

Co se tedy z rynárecké listiny konkrétně dovídáme? V pořadí sedmnáctý pražský biskup Daniel II. posvětil 20. května 1203 oltář v rynáreckém kostele, zasvěceném sv. Vavřinci mučedníkovi. Do oltáře vložil ostatky světců,¹⁴ jejichž pravost současně ověřil. Kostelu udělil odpustky v trvání čtyřiceti dnů ke svátku patrona kostela a dalších čtyřicet dnů ke svátku posvěcení oltáře. Dotaci benefícia stanovil výměrou polností o dvou lánech.¹⁵ Konečně byly sepsány všechny vsi v okolí rynáreckého kostela, které již od dřívějších dob patřily pod jeho duchovní správu.¹⁶ Z těchto třiadvaceti osad (včetně Rynárce) během následujících dob na dvanáct osad zaniklo.¹⁷ Rynárecká farnost měla tedy v počátcích své existence územní rozsah mnohem větší než později. Toto správní území si udržela asi jen do poloviny 14. století. Tehdy se pod vlivem Arnoštovy reorganizace pražské (arci)diecéze situace v územním uspořádání farní správy i ve velikosti farních obvodů na Pelhřimovsku zcela proměnila.¹⁸

(Bedřichov, zaniklý), *Rayow* (Rájov, zaniklý), *Pozwatny* (Posvátný či Lhota Posvátná, Posvátnice, zaniklá), *Wratislow* (Vratislav), *Metwezy* (Medvězí, zaniklé) a *Rohouka* (Rohovka).

12 N o v ý , Rostislav: *Listiny pražských biskupů XI.–XIV. století*. (Diplomaticko-správní rozbor). Acta Universitatis Carolinae. Philosophica et Historica 5. Praha 1960, zejm. s. 29–30.

13 Po úvodní slovní invokaci následuje intitulace biskupa Daniela spojená s devoční formulí. Navazuje stručná promulgace se všeobecnou adresou, která uzavírá úvodní protokol. Vlastní text této listiny začíná datací (tzv. velké datování) v úvodu dispozice, po které následuje pasáž o dedikaci oltáře a ostatní udělení až po soupis farních osad, který dispozici uzavírá. Text, téměř z devadesáti procent tvořený dispozicí, uzavírá sankce. Eschatokol tvoří pouze datovací formule, která se odvolává na datum v úvodu dispozice. Další v té době obvyklé formule jako svědečná, konsencientů či aprekace v této listině chybí.

14 Podle listiny to byly ostatky Panny Marie a svatých Jakuba, Bartoloměje, Vavřince, Jiřího, Vojtěcha, Václava, Klimenta, Martina, Mikuláše, Jiljí, Leonarda, Benedikta, Briekřho, Kunhuty, Matalberty a jedenácti tisíců panen a světců.

15 D o b i á š , J.: *Dějiny I*, s. 63 s pozn. 4 – jedná se o vůbec první zmínku o lánech jakožto polní míře dochovanou v pramenech české provenience. Tato skutečnost podle Dobiáše svědčí o pokročilém stupni kolonizace na biskupských statcích na Pelhřimovsku již na přelomu 12. a 13. století a to pravděpodobně již s účastí cizích kolonistů a na zákupním principu.

16 V listině se praví doslova toto: „*Hec autem sunt ville ad eiusdem ecclesie parochiam pertinentes cum suis iuribus et sua ibi iura spiritualia recipientes etiam prius quam per nos esset dedicata...*“

17 Srov. údaje v pozn. č. 11. Lokalizace těchto zaniklých vsí je značně složitá. Jako první se o ni pokusil J. D o b i á š ve svých *Dějínách I*, s. 32–34. Z něho vyšel nověji R o u b í k , František: *Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách*. Praha 1959, s. 118–124.

18 Srov. *Registra decimarum papalium čili Registra desátků papežských z diecézí pražské*. (= RDP). Ed. Wácslaw Wladiwoj Tomek. Z pojednání královské české společnosti nauk VI.

Toto konstatování současně navozuje představu o tom, jak postupně (od poloviny 13. století) nazrávala situace pro vydání listiny Jana IV. z Dražic z roku 1305. Oblast kolem Rynárce až ke svahům Křemešníka a po nich jdoucímu labsko-dunajskému rozvodí tvořila pravděpodobně již před polovinou 13. století jakési přirozené hraniční pásmo mezi severněji položenou biskupskou državou a jižněji ležícím původně zeměpanským tzv. lovětínským újezdem, který je v pramenech zmiňován pouze jednou v nesporně pravé originální listině Přemysla Otakara I. z roku 1227.¹⁹ Tento lovětínský újezd se zřejmě rozkládal v oblasti na jih od Rynárce a Veselé (Prašivé), a to od Kamenice nad Lipou přes Žirovnici, Strannou, Počátky a Horní Cerekev na české straně zemské hranice až po Dolní Cerekev, Studenou, Kostelec, Batelov a Třešť na straně moravské.²⁰ Není známo, jak dlouho ani zda vůbec kdy byl lovětínský újezd pod vládou louckých premonstrátů, jimž měl být prodán.²¹ Jistě však víme to, že již od 60. let 13. století se celé toto rozsáhlé území postupně dostávalo do rukou soukromých šlechtických vlastníků.²² Na těchto nových statcích s postupujícím kolonizačním úsilím přibývalo také nově budovaných vlastnických kostelů obdařených farními právy, takže v krátkém čase bylo na území od Kamenice nad Lipou po Horní Cerekev již deset farností, jimž na nesrovnatelně větší biskupské državě severně odtud konkurovalo pouze šest později sedm farností.²³

řady svazek 6. Praha 1873. Zde je v bezprostředním okolí Rynárce doloženo kolem sedmi dalších farností. Do farních obvodů většiny z nich byly přefařeny i některé z původně rýnareckých farních osad. Jedná se o farnosti Pelhřimov (byl sem přefařen Nemojov, Radňov a Lešov), Veselá (dříve Prašivá); byly sem přefařeny Benátky a Houserovka), Horní Cerekev (dříve Lovatova, pak Leskovcova; byla sem přefařena Nová Buková, Ostrovec a Rohovka) a dále o farnosti Ústrašín, Libkova Voda a Božejov na jihozápad a Nový Rychnov na východ od Rynárce. Větší část těchto far patrně vznikla nejpozději před koncem 13. století.

19 CDB II, s. 303–304, č. 305. Král touto listinou povoluje bitovskému správci Petrovi prodej tzv. lovětínského újezdu premonstrátům z Louky u Znojma (*circuitum quendam nomine Louetin*) za účelem získání finančních prostředků na opevňovací práce v Jemnici.

20 K lokalizaci lovětínského újezdu a k rozboru s ní souvisejících pramenů Richter, Václav: *Městečko Třešť a jeho památky*. Poklady umění v Čechách a na Moravě. LX. Praha 1943, zejm. s. 5–8, na zadní přebalu mapa; t ý ž : *K nejstarším dějinám Třeště*. Časopis společnosti přátel starožitností českých (= ČSPSČ) 61, 1953, zejm. s. 9–24; H o s á k , Ladislav: *Středověká kolonizace horního počť Jihlavy*. ČSPSČ 60, 1952, s. 142–151, přejímá Richterovu lokalizaci; nověji pak k problematice osídlování česko-moravského hraničního hvozdu M ě ř í n s k ý , Zdeněk: *Vývoj osídlení Jihlavska do 13. století (Nástin)*. Vlastivědný sborník Vysočiny 7, 1990, zejm. s. 130–131.

21 Přemyslova listina z roku 1227 je dochována v archivu tohoto zrušeného kláštera. Srov. *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských*. 1. Inventář pergamenů z let 1078–1471. Ed. Jindřich Šebánek. Brno 1932, s. 6, č. 34.

22 Richter, V.: *K nejstarším dějinám Třeště*, s. 11–16, mapa na s. 12; D o b í á š , J.: *Dějiny*, I, s. 401–449, kap. Drobné statky na Pelhřimovsku v době předhusitské.

23 Minimálně tak staré anebo možná i starší než Rynárec by mohly být na biskupském panství farnosti v Pelhřimově, ve Chvojnově a v Nové Cerekví. Nejpozději z konce 13. století pocházejí fary, ležící mimo toto panství, a sice ve Veselé (farní kostel sv. Jakuba Většího je velmi zvláštní starobylá stavba s pravděpodobně románskými základy), v Počátkách, v Žirovnici (z původního farního kostela, zbouraného v polovině 19. století, zbyla raně gotická křtitelnice z roku 1290) a také ve Stranné (nejstarší zmínka o farním kostele v této vsi po-

V poslední čtvrtině 13. století, zejména v době interregna (1278–1283) a opět v letech bojů Václava II. s Vítkovci (1289–1291), trpěla celá oblast častými nájezdy nepřátel, neboť biskup Tobiáš stanul v táboře královských přívrženců.²⁴ Válečné půtky se opakovaly ještě v letech před nástupem Jana Lucemburského na trůn, kdy již byl na pražském biskupském stolci Jan IV. z Dražic.²⁵

Jaká tedy byla situace rynárecké farnosti a tamního duchovního správce na samém počátku 14. století? Budeme-li předpokládat, že ještě v roce 1305 území farnosti patřilo k biskupské državě, pak bylo jeho postavení velmi složité, neboť jeho patronem a pánem byl biskup, jeho protivníky majitelé okolních farností, stojící často v opozici proti biskupovi, a jeho konkurenty faráři pod jejich ochranou. Vydání opisu rynárecké listiny bychom v tomto světle mohli vnímat jako projev péče o farnost a její postavení ze strany kolátora, jímž biskup Jan byl.²⁶ Jiná situace by ovšem nastala, kdyby v té době území farnosti bylo z větší části již od biskupské državy zciceno anebo kdyby se k této eventualitě schylovalo.²⁷ (Jednalo by se o podobnou situaci jako o sto let později, když byl arcibiskup Konrád z Vechty kolem roku 1415 z finančních důvodů nucen zastavit své nejnýnosnější řečicko-pelhřimovské panství Janovi z Chotěmic.²⁸ V té době vydal měšťům na řečickém panství listiny, které rozsah jejich práv a svobod rozšiřovaly téměř na úroveň tehdejších královských měst.) Potom by se ovšem vydání listiny z roku 1305 jevilo zcela jinak, a to jako určité odškodnění, náhrada či dokonce „úplata“ za převedení pod jiný patronát.

Rozhodnutí je v této věci těžké, protože první v pramenech bezpečně doložený patron rynáreckého kostela, který byl vladyckého původu, v konfirmačních knihách pražského arcibiskupství vystupuje teprve kolem roku 1358, přičemž je jisté, že v té době již byl držitelem či dokonce majitelem tohoto statku delší dobu. V roce 1358 nalézáme v postavení patronů vladyky z Rynárce,²⁹ jimž tento

chází z roku 1296). Velmi starobylý je však i farní kostel sv. Jiří v Božejově (netypická stavba se silnými zdmi a vchodem pod věží), původně farní kostel v Ústrašíně (na vchodových dveřích se dochovalo pozdně románské klepadlo ve tvaru lví tlamy držící kruh, kostel stojí na návrší v centru vsi a je opevněn silnou zdí). Srov. D o b i á š, J.: *Dějiny*, I, s. 328–398.

24 Srov. *Formulář biskupa Tobiáše z Bechyně. (1279–1296)*. Ed. Jan Bedřich Novák. Praha 1903, s. 175–179, č. 230, 231 a 235. Zde o útitcích a škodách na biskupových statcích a opatřeních proti nim.

25 Episkopát Jana IV. spadá do let 1301–1343.

26 Janova listina postrádá naraci i arengu, takže o jeho pohnutkách z listiny samotné nevíme nic.

27 Nebylo by to nemožné, neboť biskup měl značné finanční potíže, které byly za jeho nuceného pobytu mimo diecézi ještě prohloubeny. Srov. H l e d í k o v á, Zdeňka.: *Biskup Jan IV. z Dražic. (1301–1343)*. Univerzita Karlova. Studie a texty 6. Praha 1991. Janovi nástupci si z finančních nesnází často pomáhali cestou odprodeje částí biskupských statků, různých práv, rychet atp., což známe i z konkrétních případů na Pelhřimovsku (např. prodej rychty v Pelhřimově Bohuňkovi do dědičného držení v r. 1375 a pod.).

28 D o b i á š, J.: *Dějiny* IV/1, s. 3–10.

29 *Libri confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesim.* (= LC) I–X. Edd. F. A. Tingl, J. Emler. Pragae 1865–1889. Zde LC I, s. 64 nn a LC III–IV, s. 33.

statek patřil v různých liniích rodu až do roku 1565.³⁰ Bohužel nevíme (a asi se již ani nedovíme), v které době vladkové z Rynárce svůj statek (po němž se i psali) získali, ani jakým se to stalo způsobem – zda koupí, směnou, darem či dokonce jinak. Zajímavou skutečností však je, že politicky byl tento rod orientován na pány z Hradce, v jejichž službách nalézáme některé příslušníky této rodiny na konci předhusitské doby i později.

Na rozdíl od původní rynářské listiny se opis Jana IV. z Dražic dochoval do nedávné doby v originální podobě. Jde o listinu vydanou na řečickém hradě 5. září 1305, psanou na pergamentu (na šířku), opatřenou úzkou plikou, ke které je na hedvábných nitích přivěšena poškozená biskupova pontifikální pečeť s vyobrazením jeho trůnící postavy. Úvodní iniciála osobního zájmena *nos* je o něco větší než ostatní písmo, je mírně odsazená a zvýrazněná. Písmem je gotická diplomatická minuskula s polokurzívními znaky. V textu je užito značného počtu suspenzních zkratk.³¹

Po formální stránce jde o tzv. prosté privilegium. Jazykem písemnosti je latina. Formulář je jednoduchý. Vlastní text bez vloženého insertu je stručný a velmi krátký. Pokud budeme při určení typu listiny zcela důslední, jedná se o tzv. vidimus (či vidimát), neboť v dispozici chybí nejen konfirmační formule, ale také jakékoli konfirmační sloveso.³² Janův vidimus z roku 1305 byl na dlouhou dobu poslední dnes známou listinou, vydanou pro rynářské farní obročí. Další následovala pravděpodobně teprve v prosinci roku 1629.

V mezidobí let 1305 až 1629 byly osudy rynářské farnosti dosti pestré.³³ Prvním jménem známým zdejším plebánem byl již před rokem 1358, kdy zemřel, jistý Vlček. Na jeho místo prezentovali vladkové Pelhřim a Mikuláš Bohušův z Rynárce jakožto patronové Jana Bušova z Petrovic.³⁴ Od roku 1367 byl jeho nástupcem kněz Jan,³⁵ který faru se souhlasem patronů směnil s Velišem, dříve farářem v Habrech.³⁶ Místo Veliše však farnost spravovali střídníci. Nejprve to byl v 80. letech jistý Konrád neboli Kuneš,³⁷ po něm patrně syn Jana z Kamenice (nad Lipou) kněz Otík, připomínaný v 90. letech.³⁸ Je tedy velmi

30 Podle dochovaných otisků pečeti na listinách z přelomu 14. a 15. století víme, že tento rod měl ve znaku na gotickém štítě položený hořící kotouč nebo náboj kola. Srov. SOkA Pelhřimov, AM Pelhřimov, listina č. 28, 29 a 39; D o b i á š, J.: *Dějiny I*, s. 425–429.

31 Rozbor byl udělán podle otištěné fotografie listiny. Srov. D o b i á š, J.: *Dějiny I*, přílohy, tabulka XIV.

32 Úvodní protokol začíná intitulací s devoční formulí, po které následuje všeobecná adresa a velmi stručná narace, v níž je obsažena vidimační formule. Vlastní text listiny tvoří pouze insert, za kterým následuje eschatokol. Ten tvoří koroborace a datum (tzv. velké datování).

33 D o b i á š, J.: *Dějiny I*, s. 425–429; III/2, s. 1157–1380.

34 LC I, s. 64nn.

35 RDP, s. 53.

36 LC III–IV, s. 33.

37 Kuneš vedl jakýsi spor s tehdejší pelhřimovským farářem Václavem. Srov. D o b i á š, J.: *Dějiny I*, s. 349 s pozn. 110 a s. 350 s pozn. 121.

38 D o b i á š, J.: *Dějiny I*, s. 429 – nepovažuje za zcela prokazatelné, že by se jednalo

pravděpodobně, že alespoň nominálně zůstával Veliš farářem v Rynárci až do konce 14. století. Neznámo v které době ho vystřídal Zdebor, snad někdy na přelomu 14. a 15. století, protože již 24. června 1404 v pramenech Zdebor vystupuje co zesnulý. Tehdy byl na jeho místo bratry Václavem a Mikulášem z Rynárce prezentován bakalář svobodných umění s podjáhenským svěcením Jan z Broumovic.³⁹ Nevíme, jak dlouho zůstal plebánem v Rynárci. K roku 1407 je sice v pramenech připomínán jistý *Petrus plebanus in Rynarcz* v roli svědka u konzistoře, není však jisté, zda se v jeho případě jedná o Rynárec u Pelhřimova.⁴⁰

V předhusitské době patřila rynárecká fara spíše k chudším obročím. Podle register papežského desátku platil zdejší farář ročně do papežského fisku 30 gr. rozdělených pololetně po 15 gr. Po správní linii byla farnost součástí řečického děkanátu, který patřil do kouřimského arcijáhenství v rámci pražské arcidiecéze.

Ještě mlhavější jsou osudy farnosti během reformačního období let 1419–1620. Až do roku 1565 patřilo patronátní právo vladykům z Rynárce. Koupí připadlo i se statkem v letech 1565–1572 tehdejší pelhřimovské vrchnosti – pánům z Říčán. Po roce 1572 drželo patronát město Pelhřimov.⁴¹ Z hospodářských důvodů měšťané rynárecký statek v roce 1584 prodali majiteli Nového Rychnova Kryštofovi st. Leskovcovi z Leskovce. Jeho potomstvo Rynárec vlastnilo až do počátku 17. století, kdy statek koupil nový majitel novorychnovského a řečického panství Jan Říčanský z Říčán.

Rynárecká fara nebyla během tohoto období osazena evangelickými duchovními nepřetržitě. Písemné doklady existují pouze o dvou z nich a to až pro počátek 17. století. Někdy mezi lety 1602–1608 byl farářem v Rynárci kněz Martin, který vlastnil dům v nedalekých Počátkách. K roku 1613 je však na jeho místě doložen pelhřimovský rodák Jan Dušek,⁴² který však byl už počátkem září 1617 farářem v Kostelním Vydří.⁴³ Zajímavé jsou rovněž doklady o tom, jakým způsobem byli rynárečtí farářové na konci předbělohorské doby hmotně zajištěni.⁴⁴

o Rynárec u Pelhřimova, přestože Otík byl o něco později střídníkem na faře ve Zhoři u Pákovy a zboží jeho otce Jana ležela od Rynárce vzdušnou čarou asi 15–18 km.

39 LC VI, s. 122.

40 *Liber ordinationum cleri. 1395–1416*. Ed. Antonius Podlaha. Pragae 1910, s. 109. O osobě Petrové nevíme nic bližšího, na rozdíl od shora jmenovaného Otíka Janova z Kamenice.

41 V roce 1572 se pelhřimovští měšťané vykoupili z poddanství a od svého bývalého pána Karla Říčanského z Říčán koupili za 49 000 míšeňských zl. celé pelhřimovské panství i se všemi právy včetně patronátních.

42 SOKA Pelhřimov, Archiv města (= AM) Pelhřimov, Radní manuál z r. 1613, fol. 128.

43 SOKA Pelhřimov, AM Pelhřimov, Radní kopiář z r. 1617, fol. 16v.

44 D o b í š, J.: *Spor o dědictví leskovecké v letech 1596–1623 (Nový Rychnov)*. Časopis pro dějiny venkova 19, 1932, s. 358–362. Upozorňuje zde na spor, který se rozhořel někdy kolem roku 1608 mezi Leskovci a Janem Říčanským z Říčán. Tehdejší rynárecký farář podal tenkrát na Říčanského stížnost, že od rynáreckého záduší odňal veškeré pozemky, protože rynárecký duchovní trpí velkou nouzí. Říčanský se však tomuto nařčení bránil tím, že k přivtělení zádušních pozemků k panskému dvoru došlo již za Leskovců. Kněz od té doby dostával z panského dvora veškeré zaopatření, s čímž byl a je spokojen. Je tedy patrné, že v Rynárci, stejně jako všude jinde na Pelhřimovsku v té době, došlo k úplné sekularizaci zádušního majetku, čímž povinnost vyživovat duchovního a hmotně i finančně zabezpečovat

Dostáváme se konečně k rané pobělohorské historii rynářské farnosti, kdy se až do roku 1785 stala součástí chýnovského vikariátu v bechyňském arcijáhenství. V době kolem roku 1620 byl majitelem Rynáře a držitelem patronátu ke zdejší faře majitel řečického a novorychnovského panství Jan Říčanský z Říčan.⁴⁵ Rozhodnutím konfiskační komise mu byly pro účast v protihabsburském odboji jeho majetky 3. listopadu 1622 zkonfiskovány. Nedostaly se však do veřejné dražby, protože se o ně již dříve přihlásil jejich předhusitský majitel – pražské arcibiskupství – prostřednictvím arcibiskupa Jana Lohelia.⁴⁶ Ten sice již 2. listopadu 1622 zemřel, ale na tyto snahy navázal takřka bezprostředně jeho nástupce Arnošt Albrecht hrabě z Harrachu.⁴⁷ Ten brzy dostal nejen Červenou Řečici a Nový Rychnov, ale také nedaleko Pelhřimova ležící statek Rynárec. Spor o získání města Pelhřimova – od roku 1596 královského podkomožského města – i s okolním panstvím se táhnul až do přelomu let 1627–1628, kdy císař Ferdinand II. Harrachovy snahy definitivně odmítl a Pelhřimov si ponechal.

Takřka ve stejné době však vypukl spor další. Týkal se patronátních práv k faram na Pelhřimovsku. Podle Obnoveného zřízení zemského pro Čechy z roku 1627 bylo toto právo ke všem faram v celých Čechách přiručeno arcibiskupovi. Toto opatření bylo v době nastupující rekatolizace a s ní související reorganizace katolické církve a církevní správy v Čechách pochopitelné a nezbytné, současně však – zejména vzhledem k nerespektování starobylých práv těch příslušníků stavovské společnosti, kteří se protihabsburského odboje nezúčastnili – také patřičně nepopulární. Jen samo město Pelhřimov mělo touto cestou přijít nejen o práva ke zdejšímu děkanství (čemuž se vcelku úspěšně ubránilo hned ve 20. letech 17. století), ale také k faram na svém panství – ve Chvojnově a ve Vyskytné.⁴⁸

Po Harrachově restituci nebyla samostatná farnost v Rynárci obnovena ihned (dokonce ani ne brzy). Už v roce 1628 prohlásil Harrach děkanské obročí v Červené Řečici a fary v Novém Rychnově a v Rynárci za tzv. arcibiskupská obročí. Jejich duchovním správcem se prozatím stal řečický děkan. Rynárec od té doby figuroval jako fara filiální k řečickému děkanství až do přelomu let 1707–1708,

faru a kostel na sebe brala příslušná vrchnost. Jak tato péče potom v praxi vypadala, ukazuje dosti názorně právě shora citovaný spor, který ostatně nebyl na Pelhřimovsku zdaleka ojedinělým případem.

- 45 Obě jeho panství byla původně zápisnými arcibiskupskými statky.
- 46 K r á s l , František: *Arnošt hrabě Harrach, kardinál sv. církve římské a kníže arcibiskup pražský*. Praha 1886, s. 487 (zde o Loheliově žádosti k císaři Ferdinandovi II. z 1. prosince 1620, která obsahovala rozsáhlý soupis veškerých statků arcibiskupství, které byly v letech 1419–1620 uchváceny do cizích rukou a o jejichž vrácení žádal).
- 47 Arcibiskupem byl v letech 1623–1667 a lze říci, že jde o období jeho permanentních sporů s městem Pelhřimovem. Srov. D o b í á š , J.: *Dějiny V/1*, s. 51–64.
- 48 Spor o patronátní fary mezi arcibiskupem a městem Pelhřimovem se táhl mnoho let a úspěchem města skončil teprve v polovině 60. let 17. století. Srov. M a r t í n k o v á , Lenka: *Dějiny pelhřimovského děkanství v letech 1620 až 1790*. Vlastivědný sborník Pelhřimovska 12, 2001, s. 3–46, 2 mapky (o sporu zejm. s. 7 s pozn. 26 a s. 10); D o b í á š , J.: *Dějiny V/1*, s. 153–154 a 192–198.

kdy zde konečně bylo obnoveno samostatné obročí a prvním pobělohorským farářem v Rynárci byl prezentován P. Johann Karl Funck.⁴⁹

Když se arcibiskup Harrach ujal opětovně získaného majetku včetně zdejších far, vydal během několika let řadu listin, jejichž prostřednictvím potvrzoval stará práva, výsady a majetky a uděloval nová. Hned v roce 1629 to byly dvě důležité listiny, obě konfirmační povahy. V Praze vydal 3. prosince 1629 polokonfirmaci pro Červenou Řečici, jejímž prostřednictvím městu potvrdil všechna starší práva, privilegia a listiny, vydané jeho předchůdci, a současně nově stanovil rozsah poddanských povinností města vůči vrchnosti.⁵⁰ Rovněž v Praze o dva dny později – 5. prosince 1629 – vydal insertní konfirmaci pro rynárecké farní obročí.⁵¹ Tato listina nás bude zajímat především.

Arnošt z Harrachu svou konfirmací údajně insertně potvrzuje původní rynáreckou listinu biskupa Daniela II. z roku 1203. Jeho konfirmace je koncipována česky a do češtiny je přeložena také inserovaná písemnost. Již pouhé srovnání Harrachovy konfirmace z roku 1629 s českým překladem Dražicova vidimusu z roku 1305 však ukazuje, že konfirmace je pouze mírně pozměněným překladem tohoto vidimusu. Jedná se tedy o tzv. quasikonfirmaci, ve které je aktuálně pozměněna intitulace a koroborace vydavatele a také datovací formule.

Porovnejme tedy oba texty nejprve bez ohledu na insert. Začínají intitulací svého vydavatele s devoční formulí. Tato pasáž se pochopitelně v obou případech liší. Od následující promulgate a všeobecné adresy jsou však oba texty doslovně shodné až po insert. Český překlad z roku 1629 je sice místy poněkud kostrbatý nebo nepřesný, ale v zásadě lze říci, že jde o shodný text. Za insertem nacházíme první významnější rozdíl – místo koroborace z vidimusu je do listiny z roku 1629 zařazena dispozice tvořená čtyřčlenným gradačním potvrzovacím formulářem a teprve za ním stojí koroborace značně podobná té z roku 1305. Datování je použito moderní. Všechny tyto proměny lze vysvětlit velmi prostě – proměnou v dobové praxi a změnou vydavatele.

Složitější problém před námi vyvstane v okamžiku, když porovnáme insert listiny z roku 1305 s insertem v listině z roku 1629. Za prvé: ve vidimusu je správně opsáno velké datování listiny z roku 1203 včetně indikce, epakt a konkurent – český překlad z roku 1629 se s touto pro něj problematickou pasáží vyrovnává po svém, prostě ji zkomolí a z větší části vynechá. V konfirmaci je chybně převedeno i denní datum listiny z roku 1203.⁵² Za druhé: v soupisu ověřených relikvií chybí v konfirmaci z roku 1629 za sv. Kunhutou stojící sv. Matalberta a konec soupisu je opět zkomolen. Navíc sv. Jiljí je ve vidimusu označen

49 *Zpovědní seznamy arcidiecéze pražské z r. 1671–1752*. V. Bechyňsko. Ed. Josef Vítězslav Šimák. Praha 1928, s. 88. Ke zrušení statutu arcibiskupských obročí, který jejich držitelům ostatně mnoho výhod nepřinášel po celé 17. ani 18. století, došlo teprve v roce 1788 na žádost tehdejšího arcibiskupa Příchovského. Všechna tři obročí byla začleněna do budějovické diecéze jako regulérní obročí a byla zařazena pod jurisdikci biskupského vikáře v Pelhřimově.

50 SOkA Pelhřimov. AM Červená Řečice, inv. č. 2, listina č. 2.

51 SOkA Pelhřimov. FÚ Rynárec, inv. č. 1, listina č. 1.

52 Je zde uvedeno 19. června místo 20. května 1203.

jako vyznavač, naopak v konfirmaci správně jako opat a vyznavač. Za třetí: dotace benefícia je ve vidimusu stanovena dvěma lány, v konfirmaci dvěma lány a rybníkem pode vsí.⁵³ Za čtvrté: k určitým nesrovnalostem došlo také v soupisu farních osad. V konfirmaci je zaniklá Slaviboř zkomolena na Švejbor, zaniklý Zbimov na Zbinohy (ležící na Jihlavsku). Za zaniklý Smrkovec přibýly zaniklé Korce, které insert ve vidimusu neuvádí. Ve vidimusu uvedený Radimov je v konfirmaci převeden do novočeského tvaru Radňov.

Po konstatování těchto rozdílů ve znění inserované listiny si musíme nutně položit tři otázky. První zní: proč je výraz z narace vidimusu *non cancellatas litteras* (tj. neporušená listina) v konfirmaci přeložen jako nevidimovaná listina? Druhá otázka zní: jestliže Harrach vidimus z roku 1305 znal, proč to shora zmíněným překladem vlastně popírá? A konečně otázka třetí: kdo tedy vlastně inseruje pravou a skutečnou listinu z roku 1203 – Jan IV. z Dražic v roce 1305 nebo Arnošt z Harrachu v roce 1629? Najít odpověď není bohužel snadné.

V CDB II na s. 30 v úvodu k listině č. 33 z r. 1203 cituje Gustav Friedrich oba jemu známé opisy – vidimus z roku 1305 a opis konfirmace z roku 1629 v arcibiskupských registrech Arnošta z Harrachu.⁵⁴ Vlastní listinu z r. 1629 necituje. Oba opisy (tj. B i C) přitom staví na stejnou úroveň.

Listina, která je dnes uložena v pelhřimovském archivu ve fondu rynárecké fary, byla až do nedávné doby považována za papírový originál Harrachovy konfirmace se samostatně dochovanou utrženou pečetí arcibiskupa.⁵⁵ Při hodnocení této písemnosti nebyly původně vzaty v úvahu dvě důležité skutečnosti. Této papírové listině o rozměrech 42 x 34 cm chybí plika, takže ona dochovaná utržená Harrachova pečeť v kovovém pouzdře by *de facto* neměla být k čemu přivěšena. Navíc na listině chybí vlastnoruční podpis arcibiskupa Arnošta z Harrachu, který vedle pečeti ohlašuje koroborace této listiny. V současné době se tedy situace jeví jinak.

Tato písemnost je pouze prostým papírovým opisem originální konfirmace z roku 1629, přeloženým pro místní potřeby do českého jazyka osobou, která latinsky příliš dobře neuměla (odtud nepřesnosti a neobratnosti v textu). Dochovaná odtržená pečeť arcibiskupa Harracha tak pravděpodobně patří k dnes bohu-

53 V současné době se „pode vsí“ ani jinde v nejbližším okolí rybník nenachází. Ani D o - b i á š , J.: *Dějiny I*, s. 401–449 o žádném – a tím méně zádušním – rybníku v Rynárci nic neví.

54 Opis G. Friedrichem citovaný jako „*in tabulario archiepiscopali Pragensi [Registrata fasc. V (1628–1636) num. 545]*“ je dnes uložen ve Státním ústředním archivu Praha ve fondu Archiv pražského arcibiskupství I, karton č. 1958, inv. č. 1598, fasc. V, Lit. E, č. 545. Opis konfirmace z roku 1629 v Harrachově arcibiskupské registratuře je koncipován latinsky (na rozdíl od listiny uložené v SOKA Pelhřimov).

55 Jde o oválnou pečeť z červeného vosku v kovové misce o rozměrech 68 x 111 mm se zbytky úvazů z hedvábných nití neurčité barvy, v horní polovině poškozenou. Je na ní vyobrazena trůnící postava arcibiskupa v rouchu křžovnického velmistra se skupinou tzv. armáříí v pozadí trůnu a s pravicí pozdvíženou v žehnajícím gestu. Po stranách trůnu je po dvou erbech – pražského arcibiskupství vpravo a Harrachů vlevo. Opis, psaný kapitálou a lemovaný linkou a perlovcem, je neúplný a zní: „...RACH*ARC*PRIM*PRAG*LEGATVS.“

žel nezvěstnému originálu konfirmace z roku 1629, který byl sepsán latinsky. Posledním, kdo prokazatelně pracoval s listinou z roku 1203, byla Harrachova arcibiskupská kancelář, která podle ní vydala dnes ztracenou potvrzovací listinu z roku 1629, dochovanou ve dvou prostých opisech. První je uložen v SÚA Praha a obsahuje autentické latinské znění této konfirmace, druhý je uložen v SOKA Pelhřimov a obsahuje velmi nepřesný český překlad této listiny. Otázkou ovšem i nadále zůstává, proč došlo v konfirmaci ke změnám v textu, které odpovídají více Janovu vidimusu než původní Danielově listině.

Pokud se jedná o nesrovnalosti v obsahu zádušní dotace a zejména v soupisu farních osad, který ostatně v roce 1629 již dávno neplatil (viz shora), lze je snad vysvětlit jednak nepřehlednou situací v organizaci duchovní správy jihovýchodních Čech po roce 1620, ale také snahou zabezpečit zlepšení hmotných poměrů duchovenstva⁵⁶ a revidovat sekularizační zásahy předbělohorských evangelických vrchností.⁵⁷

ZUR URKUNDE VON 1203 DIE DORFGEMEINDE RYNÁREC BETREFFEND UND IHREN ABSCHRIFTEN

Rynárec (Rinaretz) ist eine alte Dorfgemeinde, 4,5 km südlich von Pelhřimov (Pilgram) entfernt. Die dortige Pfarrkirche St. Laurentius ist eine der ältesten Kirchen im Süd-Osten Böhmens. Die älteste Urkunde für diese Kirche wurde vom Prager Bischof Daniel II. im Jahr 1203 ausgehändigt. Die zwei jüngeren Abschriften dieser Urkunde sind im Jahre 1305 (Vidimus vom Prager Bischof Johann IV. von Dražice) und 1629 (Bestätigung vom Prager Erzbischof Ernest von Harrach) entstanden. Keine der drei Urkunden ist im Original erhalten geblieben. D. h., zwecks Untersuchung sind nur die Abschriften zur Hand.

Der vorliegende Beitrag widmet sich der Problematik der Ausfertigung der Urkunde aus dem Jahr 1203, ihrer Bedeutung, den Abschriften und auch anderen Fragen, welche im Zusammenhang mit der Verwaltungsgeschichte der katholischen Kirche im Süd-Osten Böhmens im Mittelalter und der frühen Neuzeit stehen.

Durchgesehen von PhDr. Roman Kopřiva

⁵⁶ Máme zde na mysli zejména různé starobylé povinnosti a tradiční platy, plynoucí v předhusitském období z tzv. farního přímusu – desátky, štolové poplatky, železné krávy, letník, nověji také matriční a správní poplatky atp.

⁵⁷ Srov. pozn. č. 44.

Mapka č. 1 – legenda:

rozsah rynářecké farnosti podle listiny
z roku 1203

sidlo farnosti

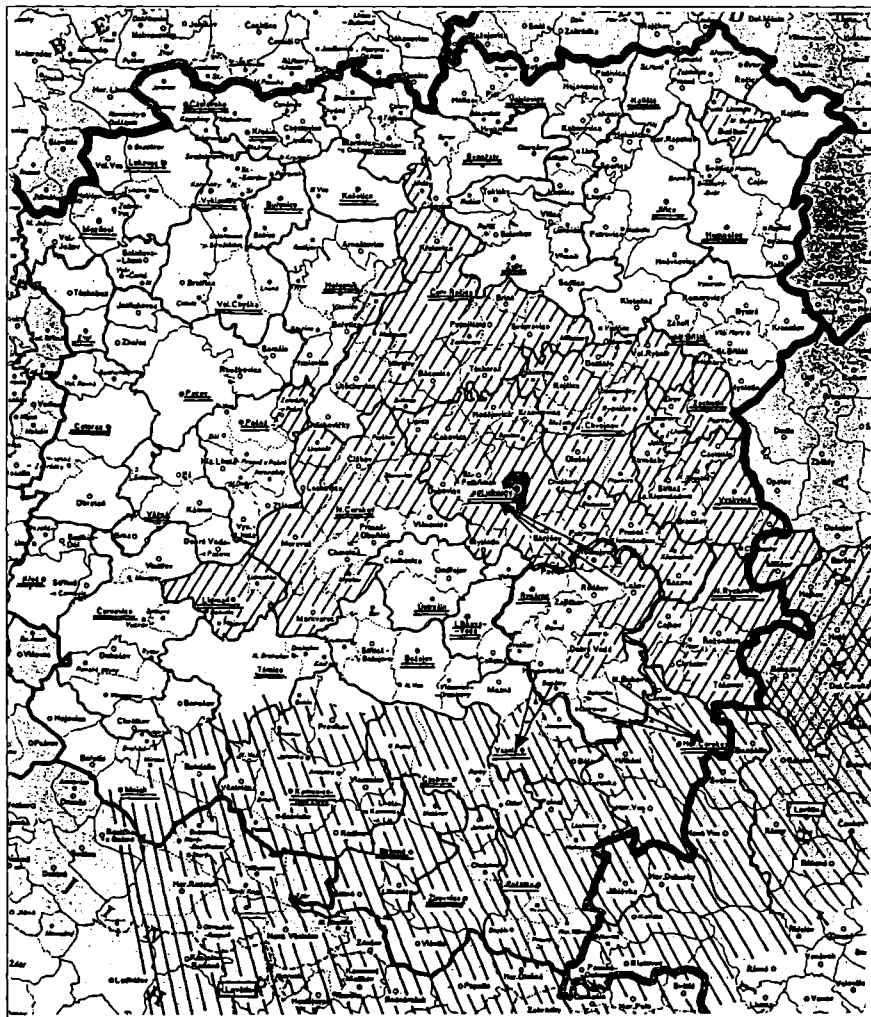
farní obec (osada) existující

farní obec (osada) zaniklá

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10
- 11
- 12

Ktepelov (= Letmy)
 Slavibof
 Větrov
 Zbimov
 Dlouhá Lhota
 Okrouhlá Lhota (= Dobrá Voda u Pelhřimova)
 Smrkovec
 Vysoká
 Bedřichov (= Houserovka)
 Rájov
 Posvátný
 Medvěží

Mapka č. 2 – legenda:

Rynáreč

sídla fěr podle RDP a LC

hranice farnosti

hranice rynárečké farnosti z r. 1203

oblast arcibiskupské državy podle DRC
v letech 1379-1390oblast hypoteticky předpokládaného území
tzv. lovčinského újezduosady přefářené po r. 1350 od Rynáreč
do jiných farností

